

Høgskolen i Telemark

Fakultet for allmennvitenskapelige fag

EKSAMEN

2114-002 og 2118-002 Litteratur etter 1900/-samlings- og nettbasert

16.12.2011

Tid:	5 timer
Målform:	Bokmål
Sidetall:	14 (inkludert forside og vedlegg)
Hjelpemiddel:	Ingen
Merknader:	Skriv én av oppgavene
Vedlegg:	12 sider

Sensuren finner du på StudentWeb.

Litteratur etter 1900 16.12.2011

Enten

Oppgave 1

Analyser og tolk én av disse to novellene, og plasser den deretter kort inn i litteraturhistorisk sammenheng:

”Hesten frå Hogget” av Tarjei Vesaas
eller ”Hanna Valmoen” av Ragnhild Jølsen

eller

Oppgave 2

Analyser og tolk ett av disse to dikta, og sett dikteren kort inn i en litteraturhistorisk sammenheng:

”Dagen svalnar” av Edith Södergran
eller ”No reiser kvelden seg” av Olav Nygard

Alle tekstene er vedlagt.

Tarjei Vesaas

HESTEN FRÅ HOGGET

Hesten var høg på føtene, så han tok lange steg – og han gjekk lenger og lenger innover.

Dei som køyrde han, var to unge gitar. Det var Jon Hogget og den jamgamle hjelpeguten Nils, båe med runde andlet. Dei sat på tomsleden og let seg dra innover snøvidda, skulle langt inn i fjellet og hente heim høy. Innover i timevis, koma heim att ein gong seint i kveld. Der var veg etter andre, som òg hadde sæterbuer og no førte heim vinterfåret. Og inne på fjellet i høybuene er det som sommaren er gøynd og seier namn som er ein løyndom.

Dei to gutane hadde mange slags søte tankar, og plystra så lenge det gjekk an. Sidan vart kaldtrekken så bitande at leppene stivna og plystringa heldt opp av seg sjølv. Men ein kunne òg tenke ei plystring. Dei var så vidt vaksne, og det hadde vori ein fin sommar.

Dei kom til å få anna tenke på enn plystring.

Langt inne ein stad, der alt var øyvt og kvitt, berre med eit og anna tre stikkande opp or fonna – der datt den store hesten i.

Her var myrar og gjørmehol her om sommaren. No var det tildekt av eit nokså tynt lag snø, dei farlege stadene viste ikkje,

og gutane kjende ikkje så nøye kvar flekken. Dei skulle just svinge av den same vegen og legge på fonna bort til deira eiga høvbu. Då var der ikkje støtt nok islag under snøen, det braka eller let ein sørpelått, og hesten seig av. Gjørmevatnet slo brunnt og kaldt over lenda og ryggen på han. Men djupare ned møtte han botn, og vart ståande med hovudet og litt av manken fri. Han let ein merkeleg låt i det same. Ein kjemner i grunnen så få hestelåtar – og denne verka som noko mørkt i lufta.

Støkken gjekk brå og vond gjennom gutane. Dei såg korleis hesten vreid auga så dei kvitna. Både gutane og sleden vart att oppå snøen. Dei tumla av sleden, som vart dregen ned med framenden. Hesten reis på ende det han kunne og slo med framføtene, men vart hindra av slededraget, fall ned att og seig djupare.

Trakk og tummel. Nils ropte om å hente folk. Dei måtte rope, om dei stod like ved einannen – det var slik. Jon ropte om å spenne frå, og dei sansa seg, kava med armene i isvatnet like til aksla for å finne selepinnane, tøygde seg frå kvar si side. Isen og snøen gjekk like inn til hestekroppen på sidene, berre oversprøyt av brun gjørme. No glid eg av, eg òg, tenkte dei, no, men dei gleid ikkje, det bar, så dei fekk selepinnane laus. Under dette stod hesten heilt still og venta. Dei fekk eit glimt av dei brønnane han hadde til auge – korleis dei var akkurat no, i redsla.

Han vart fri draget, reis på ende att og slo i lufta. Men bakparten hans hadde sigi for djupt og soga seg fast, og den hissige rørsla og kroppstrygda over på eitt punkt gjorde suginga ned i gjørma verre. Han slo i lufta med høvene så dei blanke skorne klinka mot einannan, og var vill og underleg – men så måtte han la seg vippe ned att med alt saman.

Ikkje låt, tenkte dei. Ikkje den låten fleire gonger.

Han såg på dei. Rodde fram og tilbake i gjørmevatnet med mulen, med hoka, heldt akkurat nasebotnene over.

Ikkje låt, for all del.

Han rodde att og fram, kva han då meinte med det. Men han heldt munn.

Nei no var all tanke på jenter langt borte, det var som det aldri jenter hadde funnist. Andsløpne drøffe Jon og Nils kva dei skulle. Skulle dei på heimvegen og hente folk? Det ville ta mange timar, og ville sikkert bli for seint. I mørket i kveld nokon gong. Då ville hesten ha sigi i kav – for ein mann orka

ikkje halde han oppe her fremigjennom dagen. Dei måtte heller prøve vera her bade to og baske med han og halde han oppe, få eitkvart under han – til her kanskje kom folk. Ein av granane hadde sagt han skulle innover etter høi i dag, han òg. Så han måtte snart vera her.

– Han *sa* han skulle i dag, sa Jon, i den sikraste tonen han berre kunne. Og han måtte koma sikkert! Under auget av han i vatnet slo dei dette fast, og likeins at dette var det einaste.

Armane deira var dyvåte, der dei fekt. Dei kjende ikkje at dei var ved å valne i vinden. Her var ein litt hivande vind her oppe, og ein grå skyhimmel. Baskinga deira skulle vel elles halde varmen i dei. Men han i isvatnet – Dei skreik til han.

– Hei deg! ropte dei til han, uventa, av all makt. Hei deg, hei deg!

Som at det kanskje lyfte i han.

Han rodde att og fram med hoka.

Han sokk litt meir. Smått. Sikkert.

Nils tok øksa og sprang av stad til nokre einsame bjørkekrakar, for å hogge dei og dra dei hit. Jon stod att her, med køyretaumane slengde framom bringa på hesten og med taumendane surra rundt hendene. Slik stod han eit par steg bakom, tok spennetak og heldt og drog det han greidde. Ikkje visste han om det hjelpte noko, han hadde helst kjensle av at det var til fånnytt, men han måtte likevel halde.

Taumane dirra stramme. Så slakna dei av, fordi han doyna i kroppen. Så dirra dei att.

Godt eg ikkje treng vera framfor han. Godt han ikkje kan sjå på meg.

Hesten vreid hovudet og såg på han.

– Hei deg! skreik Jon meiningslaust, så det hjala over vidda.

Hesten rette hovudet framover att.

Tungskya dag i desember. Snart er det mørkt.

Halde!

Der kom Nils dragande med bjørkekrakane, dei var vindslitne og forvridne. Nils køyrde dei av jamsides hesteføtene – om hesten ville trø på dei.

Nils skulle springe og finne meir.

– Skift med meg! ropte Jon, og gapte.

Nils kom i all hast. Tok det dirrande taket. Såg ikkje på Jon, men raudna.

Så sprang Jon. Svinga med dei frosne armene. Vinden kjendest iskald.

Bjørkene var langt unna. Heivegen var tom. Kjem ikkje denna grannen?

Men bort til bjørkene.

Hogge. Rase.

Nils heldt taumane. Slappa, spente i att. Hesten låg still ned i gjørma. Ein visste korleis kulden trengde inn i han no. Fakset og hovudet og auga – resten var under.

Nils drog.

Tida gjekk. Det såg ut som vatnet steig ørende smått. Jon kom endeleg pesande med meir kvist og krakar, køyrde dei ned, skulle snu og springe, vart stansa av eit rop:

– Vil du lure deg unna!

Jon stansa.

– Nei langt –

– Det ville du det. No orkar ikkje eg stå her og dra lenger!

– Du gjorde det òg!

Dei glefste.

Dei var forkomne og fortumla. Var i naud. Jon overtok taumane, og Nils sprang. Ein orka ikkje sjå på detta vatnet som liksom steig.

Hesten rodde med hoka. Hadde det nytta på sine kne å be han halde opp med akkurat *det*, så hadde dei gjort det.

Men no går armene mine og ryggen av.

Meir bjørk kom. Nedi med det. Skifting utan skjelling. Ingen granne kom på vegen – inga tilførsle av mannsnot og hjelp. Vatnet steig ørende smått. Tida? Visste ikkje. Berre køyre allting av nedi det botnlause gjørmeholet. Få noko fast å stå på for hesten, noko å kravle på.

– Hei deg! skreik dei til hesten for å mote han opp, og dei innbilte seg han tok det i den meining.

– Sleden, ropte dei, ein gong dei skifte jobb, og det vart lenger og lenger til næraste buskane.

I neste stund hogg den eine laus på sleden med øksa, spika han sund i større og mindre delar, høyrindane, alt, køyrde det nedi – der syntest plass for allting. Men kanskje seig hesten likevel ikkje no lenger? Ein kunne slakke ørlite grunn av i den drepende lyftinga.

Hesten vende ikkje på hovudet lenger, såg rett fram. Då heldt dei ikkje *det* ut heller, anna dei sprang framom han og

såg på han. Alt det dei tenkte og gjorde, skjønna han. Dei såg det i ein mørk brønn.

– Meir kvist då vel!

– Det veit vel eg like godt som du!

Ein sinna tone var blitt den einaste som kunne brukast. Den som var så heldig å skulle sleppe ifrå, sprang av stad bortover ristene med øksa blinkande i neven. Kald, skya, stutt vinterdag. Men grannen?

For lenge sidan hadde det gått eit stikk gjennom dei: her kjem ingen i dag. Hadde nokon vilja innpå, hadde han longe vori her. Her kjem ingen granne. Og no er det ikkje meir tale om å ta på heimveg. Den som blir att, orkar snart ikkje å lyfte lenger, og så er det slutt. Om litt er det mørkt. Klokkå tre vil det skume. Klokkå fire er det mørkt.

– Hei deg! skreik dei til han med skurande mæle. Og til seg sjølve.

– Vi skal halde deg oppe i heile natt! skreik dei.

– Og i morgon er det annleis, då kjem grannen!

– Høyrrer du!

Det hjelpte. Det lyfte ein stad. Alt her gjekk ut på å lyfte.

Det lyfter i deg òg –

Dei var sikre på han kjende det. Han skjønna det nok heile tida.

Var dei frosne? Ja. Nei. Tydde ikkje noko. Fekk ikkje tid å kjenne etter. Nils var atter på veg etter meir kvist. Jon streta og heldt. Hesten rodde sakte.

Kvist og ris kom. Nedi med det. Dei brukte ein laus sledemei å stappe med. Tørre trebetar av sleden kom puttande opp att langs med hestesidene og låg flaut.

Ved neste skifte mellom Jon og Nils mørkna det alt litt.

– Meir kvist! ropte dei.

Det gjekk så smått. Tok så lang tid å koma att med noko. Men enno stod, her eitt og anna å hente, lengst av stad bort skuninga og vinden.

Hesten vart større i auga då skuninga kom. Dei våga liksom ikkje å rope så vilt til han i dette lyset. Det ville etter kvart låte for håst og stygt.

Han gjorde ein brårykk med hovudet mot dei.

Det fór i dei at no, no er det, no kjenner han seg ferdig til å glide av. Han orka lyfte hovudet så det kom fri av vatnet.

Auga kunne dei no ikkje timje lenger. Men han opna litt på dei harde firkanter leppene, midt imot dei, utan lyd. Så gjekk han under.

Det kom alt så fort, som om føtene under han med eitt var borte. Taumen som stadig var slengd rundt hestebringa, rann gjennom hendene på dei som heldt. Dei gløynde å streta noko imot.

Dei kjende stikkande sorg. Stod med kvar sin ende av taumene i handa – og i brå villskap, og berre for å gjera eitkvart når alt var umogeleg, så sette dei spenntak og drog, drog langt bortom det dei nokon gong hadde orka.

Det gav etter.

Hovudet kom opp att.

Det var liv i han.

Han frøste vatn ut av nasen, og let. Det let med. Han måtte berre ha falli i uvet ein blunk, eller at føtene hadde krøkt seg under han i krampe. Det var ikkje botnen som var fallen ut.

Han var der i alle høve – og dei drog som galningar i taumane, og ropte til han som i ørske.

– Hei hei deg! hær deg! skreik dei håst, og helsa han tilbake – anten det no let så stygt som helvete i dette halvmørket, eller ikkje.

Han rugga på hovudet, og hoka flaut stadig nedi. Men så byrja han å baske.

Dei hua endå verre til han då dei såg det. Og drog.

Oppøst av skrikinga og lyftinga som han kjende, byrja han baske med framføtene. Kava og grov og stampa i vatnet, i blinde. Frøste i nasen. Men det var komi mykje kvist og busk nedi der no, og det balla seg til ved rørselene hans, filtra seg i einannan under høvene hans og vart ein ny botn – saman med fjøler frå sleden og heile den usynlege suppa. Noko fast å stå på.

– Hei opp opp! skreik dei, og slutta dra i taumane, fordi det trekte han bakover og verka feil.

Hesten svara dei med ein låt ifrå sin hjartegrunn, hadde framføtene samla på kvisthaugen, gjorde ein tverr-rykk og fekk dra bakparten opp av suget.

– Hær! skreik dei til han.

Det galdt å vera snar som elden. Dei fekk stikke taumane under buken på han og opp att på hi sida, og fekk halde og

lyfte oppunder. Frametter no. Sølevatn og tyukk gjørme spruta i halvørkret. Det nye som hesten kjende, gav han nye krefter. Han baska, og rishaugane hjelpite han, han kom opp med meir og meir av seg. Dei heia og dei drog, så gjorde han det siste bykset, kom heilt oppå – og velte straks over på sida i snøen. Låg slapp og tilklint og ovstor.

Jon og Nils låg også slappe. Alt låg i haug. Dei tenkte ikkje noko større ei tid.

Men snart sa isvinden ifrå at dette er døden. Dei kjende lamminga krak innover kroppen, gjennomvåte som dei var. Dei måtte opp. Og hesten måtte opp.

Dei reiv i han, ropte til han – og han skjøna. Han sjangla seg opp. Dei stive føtene bar. Jon og Nils sjangla på sidene av han og drog han med seg. Berre gå! Den fæle kulden som hestekroppen hadde sogt i seg i timevis i vatnet, den møttest no med vinden her oppe. Kroppen riste av det.

Dei heia han fram, og fekk han med seg innover vegen i lei mot den næraste høybua. Sjølve var dei ikkje mjøtare enn dei halvvegs hekk i hesteselen for å orke å vera med.

Men dei hadde øsinga i seg. Det ville ropet. Av og til veiva og hoppa dei opp og ned for varmens skuld – og framover gjekk det, endå hesten kauta over ende i armod og måtte jagast på føter att, gong på gong. Målet var ei høytu som dei visste var halvfull enno. Der måtte dei prøve å krype inn alle tre.

Dei hekk i selen.

Hesten gjekk tappert på, endå han riste av frost. Mørkret hadde tetna, dei såg han ikkje tydeleg i andletet. Slik kom dei fram.

Løa med sin løynde sommar i mørkret. Det var mest ikkje til å tru. Dei fekk opp døra, og til all lykke var ho høg nok så hesten kunne koma inn. Der var høy, men ikkje fullt, der var plass til alle. Men mørkt.

Kom kom.

Han skjøna dei. Gjekk rett inn i angande sommar. Dei fekk ny kraft, og visste kva dei skulle gjera. Tok høydottar i dei valne hendene og byrja stormgni på hestekroppen. Nye dottar og nye. Hesten hadde straks sigi i hop i det herlege logne høyet. Dei var over han og rubba han med høyviskane, og sa meningslause ting til han i kolmørkret. Først gni han, sidan skulle dei pakke han *ned* i høy, *ned* i varme – og seg sjølve òg.

Det hissige arbeidet med hesten vørde elles alt godt, og dei kom i tankar om mat endeleg. Om nistesekken. Var dei ikkje svoltne som ulvar? Visst. Men sidan. No er det hesten. Det er sidan vi skal få av det våtaste av kleda og grava oss kav ned i her, saman med hesten, så alt skal bli varme og sommar og plystring.

Dei arbeidde. Lydde. Endeleg:

Dei høyrde i mørkret korleis han byrja tygge så smått. Verkeleg?

Det var berre så vidt dei greiddé seg: Ein ofse. Å, vi rubbar og gnir deg, og rubbar og gnir deg! og pakkar ikring deg med alle urter som angar i fjellet – det er det! Alt som veks i grøne lier og er fullt av krydder og er godt i evig tid –

frå Ein vakker dag.

(1959)

Hanna Valmoen

Hanna Valmoen laa med Hodet under Dynen og graat. Det var uvant for Hanna Valmoen at graate, hun havde altid vært ved saa godt et Mod. Og ingen maatte høre det – ikke Ottilli, som altid havde sagt, at *han* nok holdt sig for fin for hende – ikke Isak, som støtt trodde, at hun var saa stolt og kry – ikke Moren, som var gammel og havde nikket og nikket over Kardingen eller Bundingen: – «Det kan hænde saa mye i Væra, Jenta mi!» – Moren som havde havt saa god en Tro til, at saant noget særegent og merkværdig noget skulde hænde Hanna ogsaa. Tydelig husket Hanna især engang, hvordan Moren havde regnet op, altimens hun tallet Maskerne til Oplægning av en Hose, regnet op baade den ene og den anden av slike heldige, som hun selv i sit Liv havde iagttat eller ogsaa hørt fortælle om – som nu Hansine Bækstua, som bodde i en Hytte saa grisete og fæl, at Graalus krøp paa Væggen, og selv var hun ikke stort bedre; men Doktorsønnen fik hun og som Prestefrue endte hun. Og Johanna Haartop, som de kaldte hende for den lange, bustete Toppen, hun havde paa Bakhodet – hun, som ikke kunde være Jente hos Bakeren, fordi Folk klaget over, at de uavladelig fandt Haar i Brødet – hun fik da ingen ringere end en Skolelærer. Ikke at snakke om Mallenna, Datter av Enarmings-Else, som gik gaardimellem og baade tagg og stjal, fik hun kanskje ikke Eieren av Ulvengaarden – og *ham* hadde hun til og med Raad til at bli lei av; for en vakker Dag strøk hun avsted med en Kaptein eller slikt no brede, røde Rænder hadde han ialfald havt i Bukserne og lang Sabel ved Siden – og var det sandt, hvad blev sagt, da hadde hun staaet Brud i snehvit Silkekjole med mange Alen langt Slæp. – Og naar nu disse hadde havt Lykken slik med sig, Hansine, Johanna, Mallenna, som for den Saks Skyld hverken var no braavakre eller – saavidt den Gamle kunde tænke sig lækre paa non Slags Gjærd, men tvertimot saa fulde av Lyter som en Hustomt av Sop hvorfor skulde da ikke Hanna, som var slik en Jente, staus, renslig, ordentlig i Klærne, slik en Jente, som Folk snudde sig efter paa Kirkebakken, – hvorfor skulde ikke *hun* faa, hvem det saa var. – Ja, Hanna, Maken til Jente bare slik hun kom dragende med Kvist ifra Skauen – Isak tok ikke Børa større – rød i Kinderne og litt forpustet var hun kanskje, idet hun kastet Kvistebundten ifra sig; men det var ogsaa det hele – som en Dans gik det. Slik en Jente, hvorfor skulde ikke *hun* ha Lykken med sig? Og naar nu *han* – ja, hvorfor skulde det ikke bli til no, naar han var glad i Jenten – ja, for det var han jo nok. Av skikkelig Folk, som altid hadde holdt sig oppe, var hun ogsaa – Faren, Husmand, som i sit Ansichts Sved hadde stelt med Sittgaardens Jord og bakset mangen Tylvt grovt Tømmer nedgjennem ulændte Aasene, indtil Kulden engang tok ham og la ham paa Kjerregaarden. Saa hadde Moren sattet igjen i trange Kaar med seks Unger fra fjorten Aar og til tre. Til Fattighjælp hadde hun aldrig tydd allikevel – bakset sig frem hadde hun med Spinding, Bærplukking og anden Smaafortjeneste, likesaa ufortrøten som Lars med Tømmerstokkene. Og saa kom jo Bruket! – – Nu laa Mor Valmoen i Sengen og kunde hvile sig godt, alt Strævet hadde nok gjort hende gammel og litt barnslig før Tiden; men frem hadde hun da faat Ungerne, de tre ældste hadde sat Fot under eget Bord, og de tre yngste, som var hjemme i

Valmoen, var alle flinke – Isak og Ottilli havde god Fortjeneste paa Bruket, og Hanna var hjemme og hjalp til i Hytten; for Mor Valmoen havde nu saa vondt for at slippe fra sig den Jenten, Hanna havde altid været Kjæledægget, og snil og rar var hun – den ene Væggen var nu likesom ute, naar ikke Hanna var i Hytten, – mente Mor Valmoen. –

Hanna Valmoen stak Hodet op av Dynen undertiden og skottet bort mot Morens Seng hun var nu ogsaa saa inderlig glad i dette glatte, hvite Hode, som laa der – saa inderlig glad i denne Moren – de havde havt det saa godt og saa koselig, slik de gik og stullet og stelte Dagen igjennem og snakket om saa mangt og meget. – Og hun var ganske anderledes at snakke med, hun, end Jenterne eller Ottilli, som mest bare blaaste av alt, hvad Hanna sa. Det forstaa sig, de pratet iflæng om Kjærester, Jenterne og Ottilli; men det var likesom ikke non Ting ved den Maaten, de havde det paa – næsten syntes det ofte, som drev de paa med Kjæresterier, fordi de fandt, at det burde saa være – det var ikke spræk Jente, som ingen Gut havde, og den ene vilde ikke være daarligere end den anden. Slik fløi nok mange i Aasen, fordi det var Moro; men mange fløi ogsaa, fordi andre fløi. Og saa det med Ringene, som de alle havde saa trabelt med! Noen havde Venskapsringer, slike med to Hænder i Sølv, – noen havde Ringer av fransk Guld, som gjorde Fingeren svart, – noen havde brede, glatte Ringer av ekte Guld, og de Jenterne, som eide saanne, de stod altid og viste dem frem ved fortvæk at klø sig oppi Ansigtet. Hanna Valmoen havde ogsaa en Ring; men *den* var av Straa – *han* hadde sittet og virret et Straa om Fingeren engang, og da han slængte den Straaringen fra sig, faldt den ned i hendes Fang, og hun hadde tat den – og det var sikkert nok, hun hadde længe været likesaa glad i Straaringen, hun, som en anden Jente i Guldringen sin, og den Dag idag hadde hun den i Kommodeskuffen. Og aldrig i Livet kom hun til at forstaa Nødvendigheten av at gaa og klø sig paa Næsen med en Guldring paa Fingeren. Det som det kom an paa, var vel Glæden En hadde indi sig – var *den* stor, da maatte vel gjerne Ringen være av Straa – og var *den* liten, da hjalp det vel ikke, at Ringen var av Guld. Men hun var nu heller ikke som de andre – ikke det, som de sa, at hun holdt sig for stor til at være ilag med dem; men hun kjendte, at hun passet ikke sammen med dem. Og saa hadde de visst av Ottilli faat fat i dette om *ham*; for slik de møtte hende, naar hun gik for at kjøpe Varer hos Høkeren, da skubbet de til hinanden, og ofte hørte hun, de gliste, naar de var kommet forbi. Det kunde nu forresten altsammen godt gaa an, Hanna hadde havt saa meget andet i Tankerne, og det var likesom ingenting, der bet paa hende, saalænge han – – men nu var det jo anderledes, nu kom alt ondt ihaug, – og graate maatte hun, graate – hvad enten hun tænkte paa Moren, som var saa snil, eller Jenterne, som var saa slemme, eller Straaringen; men mest, naar hun tænkte paa *ham*, som var saa vakker, og som hun – rimelig nok holdt mere av, end alle de andre Jenterne tilsammen holdt av Gutterne sine, han, som hun hadde gaat og tænkt paa hvert et Minut paa Dagen, men som var kommet kjørende op Sittgaardsbakken denne Eftermiddagen sammen med en fin Dame med langt lyseblaat Slør Herregud – naa hadde han nok glemt Hanna Valmoen! – – Havde hun endda ikke tænkt saa meget paa, at han skulde komme, og hadde hun endda ikke slængt til at

staa nede ved Leddet med Kua, netop som de kom, de to. Hun kunde jo ha vendt om, stukket sig bort i Buskene, da hun hørte Stemmen hans nedi Bakken, men hun sanset det ikke. Side om Side sat de i Enspændervognen, en fin en med høie, gule Hjul og en blank, langbenet Hest foran, hun lo netop av no, han sa, og hun var lys og havde røde Roser i Kinderne han sat som han pleide, ret og sterk som et Furutræ, og han holdt Tommerne i den ene Haanden og en lang Svepe i den anden – saa sa han no paany og lo av det selv – og saa fik han Øie paa *hende* ved Leddet. Da smeldte han med den lange Svepen, saa Hesten satte i Galop, og slik blev de borte mellem Trærne. – Og *hun*, slik hun havde glædet sig, og slik hun havde sat Sindet til ham, ja, slik han havde staat for hende som det gjæveste i Verden, helt fra længe før han havde lagt Merke til hende, naar han var i Besøk paa Sittgaarden. Han havde nok altid likesom havt et Surr i Blodet – han havde altid været uvorren og fæl, sa de, og han blev ikke likere av at være dernede i Frankrige Aar ut og Aar ind; men av den Slags var han, – som ingen for Alvor kunde bli sint paa – det forstod nok Hanna Valmoen – og saa staut, og saa sterk! Hun husket nok Historien om, hvordan der engang nede paa Nesset stod to Mand med Baatshaker og pælet og drog alt det de orket for at faa no Tømmer op paa en Slæde. Saa kom *han* gaaende, han skjøv Mændene bort, og saa drog han den svære, vastrængte Tømmerstokken op alene, ja, det gjorde han som ingenting. – Tænke paa ham maatte Hanna Valmoen, tænke og graate, om hun saa skulde graate sig ihjel! – Men det var nu forresten det rare, at slik hun gik det gjennem i Tanken altsammen, som hun havde gjort saa ofte før, regnet det paa Fingrene baade i Dage og Timer, naar han havde set paa hende, naar han havde snakket til hende, naar han havde truffet hende, og hvad hændte Dagen før, og hvad hændte Dagen efter, – saa blev hun saa ivrig, at hun næsten glemte Sorgen bort for en liten Stund. – Aaja, første Gang han saa paa hende, var det saan en fin Solskinsdag – hun var fremme paa Gaarden og hjalp til i Fjøset, fordi Budeien var syk. Han stod midt ute paa Gaardspladsen, akkurat som hun kom dragende med Armene fulde av Grønfor, – han stod med den ene Haanden i Siden og røkte paa no, – han var i helt hvite Klær, og hun blev skamfuld, fordi hun tænkte, at det kanskje var no snodig ved hende, og hun trodde, at hun aldrig skulde komme hort ifra Gaardspladsen og ned til Fjøset, slik hun kjendte, hvordan han hele Tiden fulgte hende med Øinene. Kommen ned i Fjøskaalen hadde hun faat det slik, at hun skalv i hvert et Led, saa hun maatte gaa ind i Laua og sætte sig. Øieblikket efter kom noen, og da hun saa op, saa hun ham staa i de hvite Klærne sine midt i Fjøsgangen; men *han* saa ikke hende, for hun sat jo i Mørket. – Der gik slik en vakker Jente her, – sa han. – Hvor er du henne du har du gjemt dig? – Han stod og ventet litt paa Svar. Men hun orket ikke svare for bare Hjertebanks Skyld. Saa svinget han op i de lyse, smaa Barterne sine, og saa gik han. – Siden hadde hun angret saa fælt dette, at hun ikke hadde svaret tiltrods for baade Skjælvingen og Hjertebanken – det skulde været saa Moro at ha hørt, hvad han hadde sagt for no; men hun hadde gjort rigtig, hadde Moren sagt, da Hanna kom hjem og fortalte hende det. Og det prøvde hun da at slaa sig tiltaals med, skjønt *det* gik daarlig nok. – Men saa kom den store Festen. Holm hadde sat op en lang, aapen Dansesal midt oppaa

Aasen, og Salen var pyntet med Grønt og med Flag. Til Dans blaaste selve Skytterforeningens Musikanter, de sat paa en Forhøining i den ene Ende av Salen, og det skinnet i de nypudsede Horn som av Guld, og i alle de røde Flag lyste det ogsaa og av de farvede Lygter, som hang i Rad og Række opi Taket og imellem Røslængkransningen. Ja, det var Stas. Ute paa Gulvet svinget de sig i Dansen, saa det havde god Skik, Hopsa og Rheinlænder om hverandre, og de som ikke kunde Trinene, de trampet med paa sin egen Gjærd. Langs Væggestolperne var spikret Bænker for Jenterne, naar de ikke var oppe i Dansen; men det var nok forresten mest Kjærringer, de som sat der; for Jenterne vilde likesaa gjerne som Gutterne staa utenfor og luften sig mellem Dansene – og saa var de naa ogsaa likesom godt kjendt i Aasen fra før da. Hanna havde sittet paa Bænkene iblandt Kjærringerne, hun, for hun syntes, at hun ikke kunde vige fra Moren den Kvelden mer end ellers. Riktig rart var det at sitte og se paa ogsaa. Og bedst som det var, kom Holm og et helt Følge Storfolk med ham, baade Grosserereren fra Byen, han med det hvite, store Haaret og de lyse Øinene, og tjukke Fruer i brone Silkekjoler og tynde Frøkner med Band om Livet, og svære over Bakenden var baade Fruerne og Frøknerne. – Og sidst i Følget kom han. De lo og de var farlig blide allesammen. Om ham stod Frøknerne støtt i Ring, og naar han vilde, kunde han faa dem til at le, saa de baade vred sig og viftet med Lommetørklærne sine. Men saa var det, at han blev stille og stod og saa sig omkring til alle Kanter, og med ett drev han kav ifra Frøknerne, tvers over Gulvet, bort til hende og bød Haanden frem: – Vil du danse med mig? sa han. Og saa danset de. Ja, det var En, som kunde danse, det! Han holdt ikke slarket, han – nei, fast som et Fjeld – og slik som han styrte. Han dultet neimen ikke indpaa de andre. – Han svinget Jenta si i Dansen bedre end Doktoren svinget Spidsslæden. Han stumpet neimen ikke Knær, og han tallet ikke Føtterne av en. Og slik En til at danse avent. Men hun kjendte nok om en Stund, hvor hun blev hugalen og tung. – Er du træt? sa han, og han lo og danset endda en Stund henimot der, hun havde sittet. – Hei, Jente! – og saa løftet han hende op, idet han satte hende bort. – Holm hadde braasnudd sig mot ham og rynket Panden – sa de, – Holm var nok ikke den, som likte, at noen – og allerminst en Slegting av ham – holdt Ap med Folkene hans. Ap! Hanna hadde aldrig kunnet skjønne, at han hadde gjort no Ap dengang – han hadde jo ikke gjort andet, end hvad enhver spræk Gut kunde fundet paa at gjøre. Men straks, fordi han var fin, og hun var simpel, saa skulde de si, at han gjorde Nar – det var Moren enig med hende i ogsaa, og de andre Jenterne var bare misundelige, – sa hun. Jaja, slik var det den Tid! Og Hanna beholdt nok Hugalenheten sin hele Kvelden og Natten med efter den Dansen. Gutterne fik det trabelt en Stund med at by hende op; men hun sa *nei*; for hun orket ikke. Og saa lo de, fordi de blev sinte: – Nei, du er nok blit for stor paa det, – sa de. Har'n dansa dig vimrete naa alt, saa pas dig, du, – sa En, som var styg i Øinene. Men sandt var det jo, at hun ikke hadde taalt den Dansen: Som hun sat der ved Siden av Moren sin, blev med engang alting saa ørsmaat, hun saa Salen og alle Menneskene langt, langt borte, og hun syntes, hun paa en Vis ikke selv var der længer, og Hornmusikken hørte hun snart like ind i Ørene, snart langt borte i Fosseduren.

Og hun blev forundret, da det blev rent stille. Men saa saa hun borti Taaken, at no blev budt om paa store Bretter – hun saa Holm staa oppe paa Forhøiningen med et Glas i Haanden og si no – liten blev han, han ogsaa! – hun saa, han tørket Øinene engang, og da han var færdig og gik ned av Forhøiningen, begyndte allesammen at skrike Hurra – og saa saa hun, at de bar Holm paa Guldstol. Men under alt dette var ikke *han* og Frøknerne der. De var nok omtrent straks gaat for at ture videre hjemme, de. Og saan henimot Midnatstid ruslet Hanna og Moren avsted ogsaa – Ottilli saa de ikke Dusta til, hjem kom hun først langt utpaa næste Dag – det var blit slik Kommers og Leven utover Natten, hørte Hanna siden, at aldrig Maken skulde være spurt, – og allikevel var der en snil, troværdig Gut, som sa til hende, engang hun traf ham: – Du skulde heller vøri med vors, du Hanna, end aa holde dek unna. – Dengang havde hun studert saa fælt paa, hvad Gutten vel igrund kunde mene med det, og først langt om længe havde hun skjönt det. Han mente, hun skulde heller være ilag med og ture i Galenskapen med sine egne end gaa og fæste Sindet ved En, som hun bare kunde komme i Ulykke for. Aa, enhver havde det naa paa sin Gjærd i Verden! – Men kan hænde allikevel, at Gutten havde Ret. – Da hun non Dage senere stod utenfor Hytten og vasket, da kjendte hun igjen, at non saa paa hende – det var *han* med Bøsse paa Ryggen. – Blev du ræd igjen naa? sa han. – Men vil du allikevel si mig Snarveien til Kroktjernet, er du snil. Jeg har en Lom aa ta deroppe! – Hun gav sig til at peke og forklare, og Moren kom ogsaa ut og hjalp til. – Nei, sa han tilslut og lo, – jeg blir nok ikke klokere av dette, jeg. Jeg maa nok be dig følge mig et Stykke paa Veien, du! – Han sa det saa pent. – Ja! svarte Hanna og tørket Hænderne og Armene sine. – Ta Tørklæ paa dig, Baane met, – sa Moren, – du fryser, søns je. – Og saa gav de sig ivei opgjennem Lien, han og hun. – Havde du Moro paa Festen da? – spurte han. – Ja, det var au rart der, – svarte hun. – Jeg hørte, du var jo en av de fæleste til at drive Natten utover, du, – sa han. Hun slog Hænderne sammen: – Men i Jøssunam da, aassen dom kan finde paa – je gik jo himat med hu Mor, je! – Hun hørte, han lo der bakenfor. Og kort efter maatte de ta av op i Ulændet. – Det er no kronglet her, – sa hun. – Men vi gaar da regti! – Saa var det, som hun havde kløvet foran op paa en stor, grøn Sten, og han kom litt nedenfor, at han med engang slog begge Armene om hende, og de Armene kjendte hun igjen ifra Dansen, de Armene, som holdt saa fast. Og hun kjendte ogsaa igjen den fine Lugten av ham.

– Naa tok jeg dig, Rædharen! – sa han. –

Siden den Gang havde de ofte møtts indi Skauen, mest Kveldene, men ogsaa midt paa solblanke Dagen – og nu havde hun litt vanskelig for at skille den ene Gang ut fra den anden – det kom jo for hende netop det samme som ved Festen med Fossedur og Taake, og Hornblæsere langt borte i Fosseduren. Og han, han hadde været god og snil – aanei, han hadde likesaa ofte været slem og lei! Saan som dengang oppe ved Kroktjern: Han hadde spurt hende, om hun kunde svømme. Da maatte hun vel le; for hvor skulde hun lært det ifra! Er du gal, Jente, – sa han, – du kan jo komme til at drukne engang paa den Maaten! Uti med dig og

lær det! – Hun strittet imot rimelig nok. Hun bad for sig, og da *det* ikke hjalp, blev hun sint ogsaa og rystet ham i Trøiekraven – kunde han ikke la bli hende da, Styggen! Det syntes han nok var rigtig Moro. Men var han sterk, saa var hun det ogsaa, og saa endte det med, at de plumpet uti beggeto. Da var hun nok paa Nippet til at drukne Herregud, om saa havde skedd! Hun syntes alt, at de gled ned gjennom no godt, mykt. Men saa fik han trukket hende op, og efterpaa gik de op i en Li og tørket Klærne i Solen. Je trudde næsten, du havde Moro ta aa drukne mig, je, – havde hun sagt. Da saa han paa hende, saa god i Øinene. – *Jeg* drukne *dig*, Hanna? svarte han bare. Og hun kjendte, hvordan hun holdt av ham, saa det sved i hele Brystet. – Gid du vilde gjøre det, – sa hun, – gid du vilde! – Jeg skal drukne dig og trække dig op igjen hver Dag, – lo han. Nei, ette trække mig opat, du! – Slik ei Jaale du er, – sa han. Liker du ikke at leve kanskje? Og saa rev han hende indtil sig og kysset hende. Jo, hun likte at leve. – Men Herregud, Herregud, det var dengang! Naa kom han med en Frøken med lyseblaat Slør – og han knapt saa paa Hanna Valmoen, bare smeldte i Svepen. Hvorfor hadde han brydd sig med hende da, naar det bare var for at gaa ifra hende igjen – og hvad hadde hun gjort ham, at han skulde smelde i Svepen, fordi om han fik se hende? Hun gik da i lovlig Erende og skulde visst, saasandt hjelpe hende Gud, aldrig med *sin* Vilje komme i hans Vei. – Men han skulde ikke fra først av være kommet i hendes heller! Og snil skulde han aldrig vært; for snil, ja, ja – et stort, rødt Silketørklæ hadde han engang knyttet om Halsen hendes, og Sukkertøi i staselige Æsker hadde han mange Ganger havt i Lommen til hende – det var vel slikt Frøknerne likte at faa, det! Hanna hadde syntes, det var for galt at spise op, hun, og hun hadde aldrig rørt den ene Æske, før hun ved Leilighet fik endda en. – Men om han hadde vært snil, saa behøvde *hun* vel ikke at være taknemlig for det – hun hadde vel alltid git ham no hun ogsaa, hele Huguen og saa meget, at hun kunde ikke mer faa git. – Gudhjælpe den, som er fattig! Og saa hadde han smeldt i Svepen han, Styggen! Den fine Damen skulde bare vite, hvordan han var! Men han var vel ikke slik mot hende, som mot Hanna, han var vel aldrig andet end lækker da. Gjorde hun forresten ret, tok hun Kniven i Haanden og gik like op paa Gaarden til ham, stygge, fæle Menneske, at være slik.

Men som Hanna Valmoen saaledes laa og tænkte og graat – og det var ledet til langt paa Nat, løftet hun Hodet op av Dynen og lyttet med tilbakeholdt Aandedræt, hun syntes at ha hørt en langtrukken Fløiting uti Mørket. Og saa lød den paany. – Da stod Hanna Valmoen op, kastet Klærne paa sig og famlet mot Døren. Moren vaaknet og satte sig op i Sengen:

«Gaar du, Hanna?»

«Du faar ette væra sinna, det hjælper ette – je maa gaa je, Mor.» – –

Ragnhild Jølsen (1907): *Brugshistorier*, her fra
<http://www.bokselskap.no/boker/brukshistorier/hannavalmoen> (8.12.2011)

Edith Södergran (1892-1923)

1916 *Dikter*

Dagen svalnar...

I

Dagen svalnar mot kvällen...
Drick värmen ur min hand,
min hand har samma blod som våren.
Tag min hand, tag min vita arm,
tag mina smala axlars längtan...
Det vore underligt att känna,
en enda natt, en natt som denna,
ditt tunga huvud mot mitt bröst.

II

Du kastade din kärleks röda ros
i mitt vita sköte -
jag håller fast i mina heta händer
din kärleks röda ros som vissnar snart...
O du härskare med kalla ögon,
jag tar emot den krona du räcker mig,
som böjer ned mitt huvud mot mitt hjärta...

III

Jag såg min herre för första gången i dag,
darrande kände jag genast igen honom.
Nu känner jag ren hans tunga hand på min lätta arm...
Var är mitt klingande jungfruskrafft,
min kvinnofrihet med högburet huvud?
Nu känner jag ren hans fasta grepp om min skälvande kropp,
nu hör jag verklighetens hårda klang
mot mina sköra sköra drömmar.

IV

Du sökte en blomma
och fann en frukt.
Du sökte en källa
och fann ett hav.
Du sökte en kvinna
och fann en själ -
du är besviken.

NO REISER KVELDEN SEG

No reiser kvelden seg i vesterbrun,
han trør på lette føter gjennom tun
og skuggeveven fjell imillom hengjer.
Det gjeng ei kviskring gjennom kjørr og
lyng,

og talatrasten skifter ljod og syng
med avdagsskjelven under sine strenger.

Men dagen tek sin gangar fast i taum,
tek ferdakåpa på med gullrend saum
og burt frå blåne etter blåne skundar.
Det gular gjennom svale dal og lid
der skuggen ventar natta, brura si,
og ør i sine elskhugsdraumar blundar.

Med linne andardrag stig natta inn,
med myrke lokkar kringum hals og kinn
og herdaduk av elvelette eimar.
Og kløkke lundar, æolsharpe-klang,
ris bljuget som gjenteborn or moderfang
og sviv på lettan fot i svale heimar.

Det gjeng ein sælebiv imillom fjell
so fræa emnar seg og hamsar fell
og undrings-øre augo upp seg vender:
Or djupe himlar slær ein båregong
av evig skapings-gir og sfæresong
som helsar frendeblidt mot dørke strender.

Gunvor Hofmos (1921–1995) første bøker kan leses både som en reaksjon på krigshendingene og på krigslitteraturen. Hun hadde lidd et smertefullt personlig tap da hennes næreste venninne, som var jøde, ble deportert og drept i en tysk konsentrasjonsleir. Med sine fem diktsamlinger i perioden 1946–1955 var hun en etablert lyriker, men hun hadde så et relativt langt opphold før hun fra 1971 kom med 15 nye samlinger i rask rekkefølge.

Hofmo ville skrive en annen form for poesi, basert på en annen oppfatning av hva som er virkelig («Det er ingen hverdag mer», «Fra en annen virkelighet»). Hennes søken etter «en annen virkelighet» er også en religiøs søken, uten noen enkel avklaring. I bøkene fra 1971 kommer en mer resignert holdning til uttrykk i diktene. Det er fremdeles tale om et «dagens måltid av angst» («Evig natteliv er jeg»), men for jeget fins det også en mer umiddelbart tilgjengelig Gud – som dog ikke står for «trygghet», men for «frihet» –, selv om hun må beklage at menneskene mishandler og glemmer ham. Slik kommer Hofmos kritiske blikk på vår tids menneskesamfunn fram, f.eks. i diktet «Visjon».

DET ER INGEN HVERDAG MER

Gud, hvis du ennå ser:
det er ingen hverdag mer.

Det er bare stumme skrik,
det er bare sorte lik

som henger i røde trær!
Hør hvor stille det er.

Vi vender oss for å gå hjem,
men alltid møter vi dem.

Alt vi fornemmer en dag
er de dreptes åndedrag!

Om vi i glemsel går:
det er asken deres vi trår.

Gud, hvis du ennå ser:
det er ingen hverdag mer.

Fra Jeg vil hjem til menneskene, 1946.